

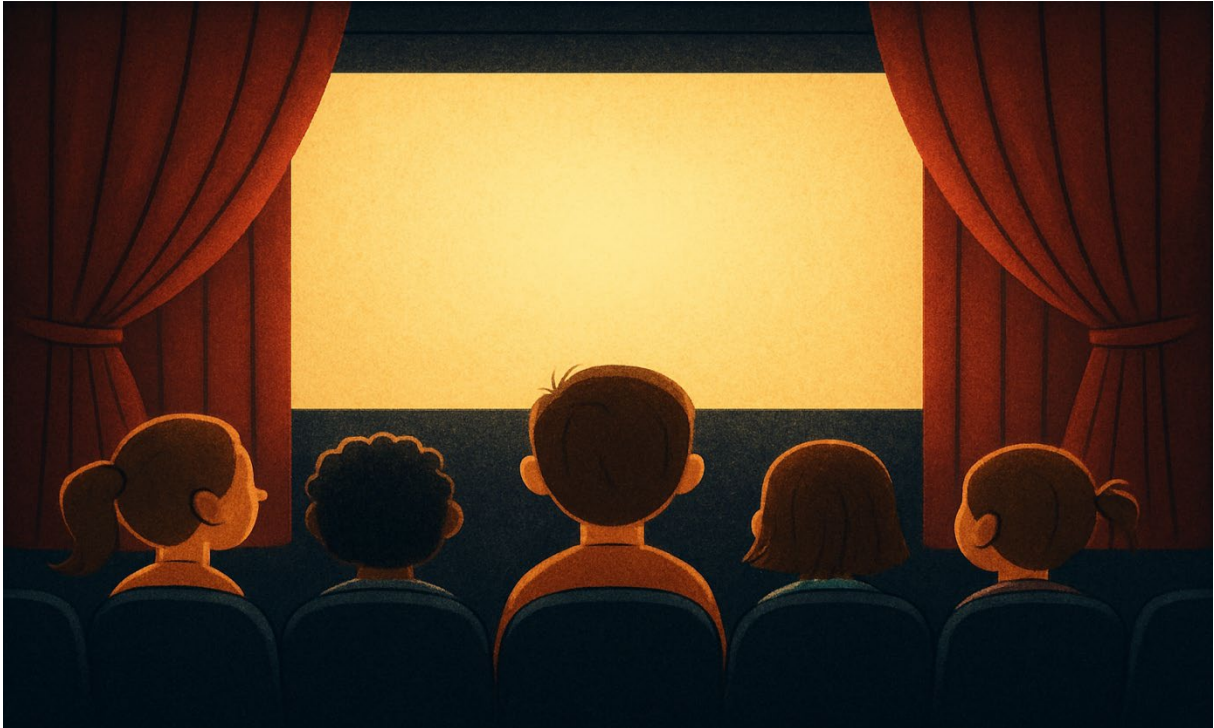
BIO

**TILLSAMMANS I
BIOMÖRKRET**

FÖRSKOLEBARNS BIOGRAF BESÖK

PEDAGOGISKT STÖD FÖR FÖRSKOLAN

ANDREAS JACOBSSON & MALIN NILSEN

Tillsammans i biomörkret

Detta pedagogiska material är forskningsbaserat och bygger på kunskap som utvecklades inom det praktiska forskningsprojektet "Förskolebarns biografupplevelser" (Jacobsson och Nilsen, 2024 till 2025). I projektet utgick arbetet från ett teoretiskt ramverk som var vägledande både för analysen av biobesöken och för utformningen av de pedagogiska aktiviteter som prövades tillsammans med barn och pedagoger. Materialet är därför indelat i två delar. Del 1 presenterar den teoretiska bakgrunden samt projektets upplägg. Som en del av projektet tog de medverkande pedagogerna inledningsvis del av kompetensutveckling med fokus på barns språkutveckling, lekresponsiv undervisning och audiovisuellt berättande. Del 2 samlar förslag på aktiviteter som kan användas före, under och efter biobesöket. För pedagoger som vill arbeta mer fördjupat med biografbesök i förskolan rekommenderas att läsa båda delarna. Del 1 introducerar begrepp och perspektiv som underlättar förståelsen om varför aktiviteterna är utformade som de är. Del 2 bidrar med konkreta upplägg som inspiration för eget arbete i barngrupp och kan anpassas efter barnens behov, intressen och förutsättningar.

Göteborg, 2026-04-20

Andreas Jacobsson, universitetslektor i barn- och ungdomsvetenskap, Göteborgs universitet, andreas.jacobsson@gu.se

Malin Nilsen, docent i pedagogik, Göteborgs universitet, malin.nilsen@gu.se

Foton är hämtade från forskningsprojektet.

Illustrationer i materialet är AI-genererade.

Del 1: Ramverk för förskolebarns biografupplevelser

Bakgrund

Detta material har vuxit fram ur ett praktiktäna forskningsprojekt där förskolebarns biografbesök har varit i fokus. Från 2024 till 2025 följde två forskare, Andreas Jacobsson och Malin Nilsen från Göteborgs universitet, barngrupper som gick på bio tillsammans med sina pedagoger¹. Forskarna följde även det pedagogiska arbetet som både föregick och följde efter filmvisningarna. Detta innefattade förberedelser inför biobesöken, gemensamma samtal och lekfulla aktiviteter i förskolan, samt olika sätt att bearbeta filmupplevelserna tillsammans med barnen.

Rapportens första del presenterar forskningsprojektets bakgrund, upplägg och teoretiska utgångspunkter. Här beskrivs hur projektet organiserades, vilka aktiviteter som studerades samt de teoretiska perspektiv som har guidat projektets genomförande och analys. Denna del syftar till att ge läsaren en förståelse för de begrepp och de antaganden som ligger till grund för studiens resultat. Forskningsprojektets övergripande syfte var att undersöka hur biobesök kan fungera som en gemensam kulturell och estetisk erfarenhet för yngre barn, samt hur dessa upplevelser kan tas tillvara för att stödja barns språkutveckling genom lek. I rapportens andra del har forskningsresultaten omsatts i konkreta exempel och förslag som är tänkta att fungera som inspiration i förskolans vardag. Tanken är inte att visa ett enda fastlagt färdigt arbetssätt, utan att erbjuda upplägg som kan anpassas utifrån olika

barngrupper, förutsättningar och de filmer som barnen ska se på bio.

Forskningsprojektet utvecklades i anslutning till satsningen ”Film på bio för förskolan” som genomfördes i samverkan mellan förskoleförvaltningen i Göteborgs stad och Folkets Bio och visningarna genomfördes med ekonomiskt stöd från Svenska Filminstitutet. Filmutbudet var utvalt för att bidra till barns språkutveckling och flera av de filmer som visades byggde på berättelser och figurer från barnlitteratur. I satsningen erbjöds kommunala förskolor kostnadsfria biobesök, där barn i åldern tre till fem år fick möjlighet att ta del av barnfilm i en biografmiljö anpassad för förskolebarn. Folkets Bio ansvarade för urvalet av filmer och lade vikt vid kvalitet och variation i filmutbudet och förskoleförvaltningen stod för information till förskolorna och organisation för anmälningar till visningarna. Forskarna från Göteborgs universitet bidrog med egen forskningstid i projektet. Visningarna genomfördes på mindre biografier eller i kulturhus och var utformade för att skapa lugn, fokus och trygghet. Det fanns ingen reklam och ingen försäljning av snacks. I stället betonades upplevelsen av att göra något tillsammans: att få en egen biobiljett, att gå in i salongen, att sitta i biofåtöljer och dela filmen som en gemensam upplevelse. Vid visningstillfällena deltog ideell biografpersonal som tog emot biljetterna från barnen och introducerade filmerna, samt berättade hur en filmvisning går till och vilka känslor som kan uppstå när man tittar på film i biomörkret.

¹ Vi använder ordet pedagoger i denna text som en samlingsterm för den pedagogiska personalen i förskolan, det vill säga såväl förskollärare som barnskötare.

Varför bio i förskolan?

Att besöka en biograf erbjuder en kollektiv filmupplevelse som på många sätt skiljer sig från att sitta hemma och titta på olika typer av mindre skärmar. Mörkläggningen, den stora filmduken, det omgivande ljudet, biljetten i handen och att sitta tillsammans i biosalongen gör upplevelsen rik på känslor och gemenskap och inte minst på språk och möjligheter att lära sig nya begrepp för att beskriva upplevelsen att ta till sig av innehållet i de audiovisuella filmerberättelserna.

Förskolans pedagoger fyller en mycket viktig roll som medskapare och medtolkare av barnens bioupplevelser. Det är inte en självklarhet att dagens förskolebarn har besökt en biograf tidigare. Många barns medievanor präglas av ett individuellt tittande på surfplatta, mobil, eller TV-apparater – ofta via strömningstjänster eller Youtube². Efter covid-19-pandemin har biobesöken successivt börjat öka igen, men nivåerna ligger fortfarande lägre än före 2020³.

Dessutom har biobesöken även blivit mer ojämnt fördelade mellan olika grupper i befolkningen och det har blivit större sociala, ekonomiska och geografiska klyftor i vem som går på bio efter pandemin⁴. Detta gör biografens ”tillsammans-dimension” särskilt värdefull att ta fasta på i förskolesammanhang.

I biograftrummet delar barnen sina reaktioner med andra medbesökare och de lär sig att läsa av både jämnåriga och vuxnas emotionella reaktioner. Med avstamp i biografupplevelsen kan pedagogerna stötta barnen med att sätta ord på känslor och uppmuntra till meningsfulla samtal som i sin tur kan leda vidare till efterbearbetning av filmens innehåll. Bioupplevelsen blir då inte bara ett tillfälle för underhållning och en estetisk upplevelse, utan också en pedagogisk resurs där ord, begrepp och erfarenheter kan fördjupas och integreras i lek, kreativt skapande och vidare reflektioner på förskolan.

² Andersson, Y. (2025). *Småungar och medier. En statistisk undersökning av medieanvändningen bland barn i åldern 0–8 år*. Mediemyndigheten.

³ Svenska filminstitutet (2024). *Rapport: Filmåret i siffror 2024*.

⁴ Myndigheten för kulturanalys (2025). *Skilnader i besöksaktiviteter och läsning utifrån demografiska och socioekonomiska faktorer*. Kulturfakta 2025:7.

Hur skiljer sig en biografupplevelse från hemmatittande?

Att se film på bio är något annat än att titta på rörliga bilder hemma. Biografupplevelsen ramar in av ritualer som är förknippade med den särskilda miljön och den sociala samvaron som barnen delar med både

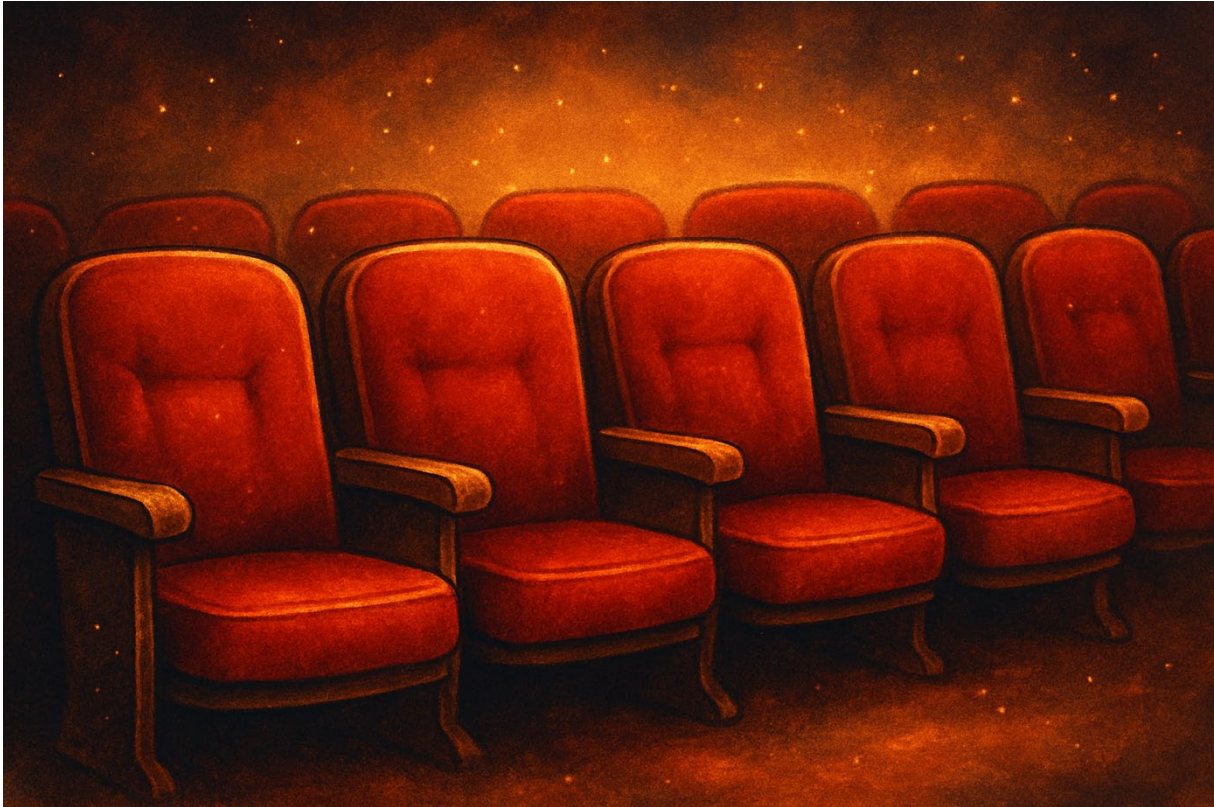
jämnåriga och vuxna. Tillsammans bildar dessa delar en helhet som gör biobesöket till mer än själva filmen. Det skapar specifika möjligheter för lärande, samtal och språkutveckling – möjligheter som skiljer sig tydligt från den vardagliga medieanvändningen i hemmet där tittandet ofta sker individuellt och i kortare stunder med olika typer av avbrott.

Det gemensamma rummet för filmen

Att ta sig till biografen är en del av upplevelsen. Barnen lämnar sin vardagliga miljö och stiger tillsammans in i något nytt och annorlunda. I foajén får de visa upp sin biobiljett, ofta med påtaglig stolthet, och väl inne i salongen sjunker de ner i de stora biofåtöljerna. Sedan följer den förväntansfulla väntan på att filmen ska börja – en stund som kan kännas både pirrig och högtidlig. När ljuset sakta släcks och projektorns ljustråle tänds förstärks känslan av att något särskilt är på väg att hända. Förtexterna rullar i gång och filmvisningen

tar sin början. Genom dessa återkommande ritualer byggs en gemensam förväntan upp, som hjälper barnen att förstå att de deltar i en viktig och unik händelse. Biografen erbjuder en sensorisk upplevelse som är svår att återskapa hemma. Den stora filmduken, det mörklagda rummet och det omslutande ljudet gör intrycken starka. I biosalongen finns också gemensamma regler: man sitter på sin plats, pratar inte högt, väntar på att filmen ska börja. Här finns färre distraktioner än hemma, där en surfplatta eller TV lätt kan avbrytas av andra ljud och händelser. Biografmiljön bidrar därmed till ett mer fokuserat tittande och av att en gemensam uppmärksamhet riktas mot filmberättelsen.

Sociala aspekter av att gå på bio

Ett biobesök är en kollektiv upplevelse där åskådarna delar filmen tillsammans med andra. Skräck, spänning och empati delas och förstärks i gruppen och barnen får möjlighet att uppleva hur känslor kan smitta av sig på andra och väcka gensvar. Genom att se både varandras och de vuxnas reaktioner får barnen en chans att samspela, reglera sina egna känslor och samtala om olika perspektiv. När någon blir rädd samtidigt som en annan skrattar blir det tydligt att vi kan uppleva samma situation på väldigt olika sätt, något som i sin tur kan leda till viktiga samtal och en stark känsla av gemenskap. Att samtala om vad som faktiskt har hänt i filmberättelsen, vilka figurer som gjort vilka saker och vad som motiverat dem att göra saker visar också på att det finns många olika perspektiv och tolkningsmöjligheter till samma berättelse.

Biobesökets pedagogiska möjligheter

Biobesöket rymmer många pedagogiska möjligheter och kan erbjuda färdiga "ankare" för språk och begrepp. Ord som biobiljett, filmduk, projektor, för- och eftertexter kan användas i både samtal och lek. Barnen möter också sociala regler: att stå i kö, visa hänsyn, vara tyst eller viska under filmen för att inte störa bioupplevelsen för övriga besökare. Samtidigt kan upplevelsen öppna för utforskande av fenomen som ljus och mörker, ljudets styrka och bildens storlek. I efterarbetet kan barnen återberätta, leka filmvisning eller skapa egna biljetter, vilket stärker både ordförråd, förståelse och känsloreglering. Men lika viktigt är att biobesöket kan inspirera till skapande och estetiska uttryck.

Projektets upplägg

I forskningsprojektet deltog 38 barn och tio pedagoger (såväl förskollärare som barnskötare) från fyra olika förskolor i Göteborgs stad. Barnen tillhörde en grupp som föddes och tillbringade sina första levnadsår under covid-19-pandemin. För flera av barnen var därför biografbesöket en ny upplevelse. De hade sett film tidigare, men främst hemma, på surfplatta och tv men biografen som plats var för vissa något mindre bekant.

Forskningsprojektet var upplagt som ett praktiktäna samarbete (se Figur 1). Forskarna etablerade den teoretiska ramen och upplägget struktur. En viktig aspekt av det praktiktäna upplägget var att pedagogerna aktivt deltog i utformningen av de aktiviteter som genomfördes tillsammans med barnen, vilket innebar att arbetssätten som forskarna introducerat anpassades efter barngruppernas förutsättningar och intressen. Inledningsvis deltog pedagogerna i en mindre

kompetensutvecklingsinsats som bestod av två föreläsningar ledda av forskarna. Föreläsningarna handlade om barns språkutveckling, lekresponsiv undervisning och audiovisuellt berättande. Syftet var att skapa en gemensam kunskaps- och referensram inför biobesöken, så att alla deltagande pedagoger hade liknande utgångspunkter i arbetet med barnen.

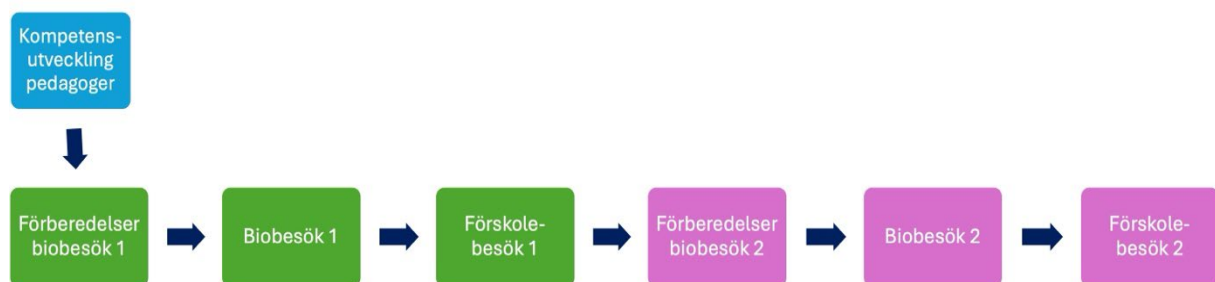
Efter kompetensutvecklingen förberedde pedagogerna barngrupperna inför det första biobesöket. Förberedelserna handlade bland annat om att ge barnen en gemensam förståelse för vad ett biobesök innebär. Pedagogerna introducerade hur det går till att komma till biografen, vad som händer före, under och efter filmvisningen samt vilka ord och begrepp som hör till biografmiljön. Genom att sätta ord på biografens rum, föremål och rutiner skapades förutsättningar för ett gemensamt språk inför upplevelsen samt för trygghet och delaktighet. Därefter genomfördes det första biobesöket, där barngrupperna tillsammans med sina

pedagoger och forskarna besökte biografen. Ungefär en vecka efter det första biobesöket besökte forskarna förskolorna. Vid dessa tillfällen genomfördes observationer med fokus på hur barnen bearbetade bioupplevelsen genom lek, samtal och gemensamma aktiviteter. Särskild uppmärksamhet riktades mot så kallad biolek, där barnen återskapade och omformade biografbesöket i förskolans miljö. Barnen lekte då att de gick på bio och fördelade roller som biljettförsäljare, biografmaskinist och biografvaktmästare.

En tid efter detta genomfördes ett andra biobesök och barngrupperna såg då en ny film. Inför detta andra biobesök fick pedagogerna möjlighet att arbeta mer fördjupat med filmens innehåll tillsammans med barnen. Förberedelserna tog sin utgångspunkt i den film som respektive barngrupp skulle se. I de fall filmen byggde på en litterär förlaga genomförde pedagogerna högläsning av den aktuella barnboken. På så sätt skapades möjligheter till ökad förståelse, igenkänning och språklig förberedelse inför filmvisningen. Några filmer byggde inte på en bok och då kretsade förberedelserna i stället på att utforska filmen genom bilder eller

trailers samt gemensamma samtal om karaktärer, miljöer och möjliga händelseförlopp. Gemensamt för arbets-sätten var att de gav barnen förkunskap och skapade en gemensam referensram inför biobesöket.

En till två veckor efter det andra biobesöket genomförde forskarna ytterligare förskolebesök. Vid dessa tillfällen tog pedagogerna återigen initiativ till biolek, som vid det här laget var en välbekant aktivitet för barnen. Utöver bioleken genomförde pedagogerna en fritt vald uppföljande aktivitet med koppling till filmen. Aktiviteterna utformades utifrån barngruppens intressen och tog form som samtal, estetiska aktiviteter och lek. Gemensamt för aktiviteterna var att de gav barnen möjlighet att bearbeta film-upplevelsen vidare och att använda språk och fantasi i meningsskapande interaktioner. Dessa uppföljande moment gav rika exempel på hur biobesök kan fungera som utgångspunkt för ett fördjupat pedagogiskt arbete i förskolan. Att arbeta fördjupat i förskolan innebär att arbetet är processuellt och sker över tid.

Figur 1. Översikt över forskningsprojektets upplägg. Figuren visar projektets olika faser från kompetensutveckling för pedagoger, via förberedelser och genomförande av två biobesök, till uppföljande observationer i förskolans verksamhet vid två förskolebesök.

Teoretisk inramning av forskningsprojektet

Denna rapport vilar på en teoretisk inramning som tar sin utgångspunkt i tre områden: barns språkutveckling i förskolan, lekresponsiv undervisning samt audiovisuellt berättande. Tillsammans utgör dessa perspektiv den begreppsliga grund genom vilken forskningsprojektets upplägg och analys har genomförts.

För det första utgår projektet från ett synsätt där barns språkutveckling ses som relationell, situationsbunden och nära sammanvävd med lek, samspel och gemensamma erfarenheter i förskolans vardag. Språk förstås inte enbart som en individuell kompetens, utan som ett redskap för tänkande, kommunikation och meningskapande som formas i sociala och kulturella sammanhang. För det andra används lekresponsiv undervisning som ett centralt teoretiskt perspektiv för att förstå pedagogers roll i och för barns lärande. Inom

detta perspektiv ses lek och undervisning som sammanflätade processer, där pedagogens lyhördhet för barns initiativ och meningskapande blir avgörande. För det tredje tar projektet sin utgångspunkt i audiovisuellt berättande och film som kulturella uttrycksformer med en central plats i barns samtida livsvärldar. Barns filmtittande förstås här som en aktiv process som rymmer både kognitiva och emotionella dimensioner. Film ses inte enbart som underhållning eller passivt mottagande, utan som en berättande form som engagerar barn i tolkning, känslomässiga reaktioner och meningskapande.

Genom biobesök och efterföljande aktiviteter i förskolan blir film en gemensam erfarenhet som kan bearbetas genom språk, lek och undervisning. Tillsammans möjliggör dessa tre teoretiska områden en analys av hur förskolebarns möten med film i biografmiljö kan förstås i relation till språk, lek och undervisning i förskolan

Barns språkutveckling i förskolan

I forskningsprojektet utgjorde ett socio-kulturellt och relationellt synsätt på språkutveckling en central teoretisk utgångspunkt. Språkutveckling förstås här inte som ett avgränsat färdighetsområde utan som en process som genomsyrar barns vardagliga erfarenheter i förskolan och tar form i samspel med andra barn och vuxna. Språk betraktades därmed inte enbart som ett medel för kommunikation, utan som ett centralt redskap för tänkande, relationer och meningsskapande. Detta perspektiv låg till grund för hur projektets aktiviteter utformades och hur barns deltagande i biobesök och efterföljande arbete i förskolan analyserades.

Utifrån denna teoretiska förståelse riktades särskild uppmärksamhet mot hur barns språkutveckling sker i relation till gemensamma kulturella praktiker. En viktig språklig dimension i projektet handlade därför om barns tillägnande av *domänspecifika begrepp* – det vill säga ord som är knutna till en specifik kulturell verksamhet⁵. I detta fall fick barnen tillgång till ett gemensamt tematiskt ordförråd kopplat till biografen och filmvisningen, såsom begrepp för rum, föremål och händelser i biografmiljön. När dessa bioord återkom i förberedelser, samtal och lek skapades förutsättningar för att barnen skulle kunna använda dem i meningsfulla sammanhang och successivt integrera dem i sitt eget språk. (Se i del 2 hur detta genomfördes.)

Projektet utgick vidare från antagandet att språkutveckling inte är en individuell och linjär process, utan formas i relation till de språkliga miljöer och interaktionsmönster som barn möter i förskolans verksamhet. Detta antagande påverkade hur projektet

organiserades, med återkommande samtal före och efter biobesöken där barnen tillsammans med pedagoger fick möjlighet att sätta ord på förväntningar, upplevelser och känslor. Genom att återberätta, resonera och lyssna på varandra gavs barnen möjlighet att utveckla både sitt ordförråd och sin förmåga att använda språk för att uttrycka erfarenheter kopplade till biobesöket.

Pedagogernas roll sågs i detta sammanhang som avgörande för hur dessa språkliga processer tog form. Projektet byggde på antagandet att pedagoger, genom att organisera språkrika miljöer och delta aktivt i barns lek och samtal, kan skapa goda villkor för språklig utveckling. I praktiken innebar detta att pedagogerna medvetet introducerade och använde bioord, uppmärksammade barns språkliga initiativ och byggde vidare på deras yttranden i samtal och lek. Pedagogerna fungerade därmed inte enbart som stödjande samtalspartners, utan som språkliga förebilder vars sätt att tala, lyssna och interagera hade betydelse för barnens tillgång till språkliga resurser.

Lekens betydelse för språkutveckling

I forskningsprojektet sågs lek som centralt för barns språkutveckling i förskolan. Lek betraktades inte enbart som ett uttryck för barns fantasi eller som ett komplement till undervisning, utan som ett av de mest betydelsefulla sammanhangen där språk används, utvecklas och får mening. Utifrån detta perspektiv ses barns språkliga handlingar i lek som tätt sammanvävda med deras sätt att skapa gemensamma meningsvärldar, förhandla roller, lösa

⁵ Abou-Taouk, H., Wallerstedt, C., & Nilsen, M. (2025). Narrativ lek som språkutvecklande praktik: Förskollärares stöttning av begreppsbildning hos flerspråkiga barn i förskolan. *Forskning om undervisning och lärande*, 14(1).

problem och uttrycka idéer och föreställningar.

Projektet byggde på antagandet att fantasi- och rollek erbjuder särskilt gynnsamma villkor för språklig utveckling, eftersom barn i dessa sammanhang prövar olika sätt att tala, tänka och agera i samspel med andra. I bioleken blev detta tydligt genom hur barnen använde både vardagliga och mer specialiserade, domänspecifika begrepp för att återskapa och omforma biografupplevelsen. Leken fungerade därmed som en arena där barn kan använda språk för att bearbeta gemensamma kulturella erfarenheter. Ur ett språkteoretiskt perspektiv analyserades leken i projektet som en plats där språk används funktionellt och kreativt. Barnens språkliga handlingar i leken handlade om att organisera gemensamma aktiviteter, formulera regler och bygga ett narrativ (en berättelse) tillsammans.

Projektet utgick vidare från antagandet att förskolan, genom gemensamma kulturella erfarenheter som biobesök och efterföljande aktiviteter, erbjuder särskilda möjligheter att integrera språk, lek och innehåll. När barn fick dela och bearbeta sådana erfarenheter tillsammans genom samtal och lek skapades förutsättningar för både språklig och social utveckling. Språkutveckling förstås därmed som nära sammanvävt med förskolans innehåll och praktik, snarare än som något som sker i avgränsade undervisningssituationer.

Lekresponsiv undervisning

I forskningsprojektet användes lekresponsiv undervisning (LRU) som ett pedagogiskt-teoretiskt ramverk, men också som metodinspiration för lekpedagogik i praktiken. LRU⁶ är en teori som utgår från

barns lek som en grundläggande arena för lärande, språk och meningsskapande, och projektet byggde på antagandet att lek och undervisning inte bör förstås som åtskilda verksamheter. I stället betraktades de som sammanflätade processer som kan pågå samtidigt, där undervisning växer fram i relation till barns pågående lek.

Pedagogens roll inom ramen för LRU är att vara aktiv och medskapande, men utan att ta över leken. Genom att delta, observera och reagera på barns initiativ kunde pedagoger stödja barns språkliga och kognitiva utveckling i relation till det som redan pågick i leken. Projektet byggde därmed på antagandet att pedagogers lyhördhet för barns lek och deras sätt att svara på barns handlingar och yttranden är avgörande för hur undervisning tar form. Sammanfattningsvis fungerar LRU som ett teoretiskt ramverk som möjliggör analys av hur språk, tänkande och socialt samspel utvecklades i och genom lek.

Utifrån ett lekresponsivt perspektiv betraktas lek som en dynamisk process där barn rör sig mellan olika nivåer av förståelse. För att analysera denna rörelse användes begreppen ”som om” och ”som är”. ”Som om” syftar på lekens fantasivärld, där barn låtsas, iscensätter roller och skapar berättelser tillsammans. ”Som är” syftar på lekens förankring i verkligheten och i hur världen fungerar utanför leken. Dessa begrepp fungerade i projektet som analytiska verktyg för att synliggöra hur barn använder lek för att bearbeta och förstå sina erfarenheter.

Projektet utgick från antagandet att barn i lek ofta växlar mellan ”som om” och ”som är”. De kan samtidigt föreställa sig att något är på ett visst sätt och resonera kring hur det egentligen är. Denna växling betraktades som central inom LRU, eftersom den visar hur lek

⁶ Pramling, N., & Wallerstedt, C. (2019). Lekresponsiv undervisning – ett undervisningsbegrepp och en didaktik för förskolan. *Forskning om undervisning och lärande*, 7(1), 7–22.

används för utforskande, reflektion och meningsskapande. I projektets analys riktades därför uppmärksamhet mot hur barn rörde sig mellan dessa nivåer och hur dessa rörelser kunde tas tillvara pedagogiskt.

I bioleken blev detta särskilt tydligt. Barnen kunde befinna sig i ett "som om" när de låtsades vara på bio, när en stol fungerade som biostol eller när en papperslapp fick fungera som biobiljett. Samtidigt rörde de sig i "som är" när de relaterade leken till sina faktiska erfarenheter av biografbesöket, till exempel genom att prata om hur ljuset släcktes eller hur biljetten visades. Språket användes då för att både skapa fantasivärldar och för att beskriva, förklara och förstå verkliga händelser.

Den audiovisuella upplevelsen som estetik och lärande

Film är en konstform som kombinerar olika uttrycksformer som samverkar för att skapa en estetisk upplevelse. Film består bland annat av rörliga bilder med ljus och färg, texter, ljud i form av tal, berättarröst, miljöljud, ljudeffekter och filmmusik, skådespelande och animation. Film är ett medium som är mycket populärt inom många olika åldersgrupper och har så varit under mycket lång tid. Film är dock inte ett entydigt begrepp utan det har förändrats över tid och idag används termen film i vid bemärkelse för att beskriva filmberättelser som visas (eller projiceras) på olika typer av skärmar i många olika miljöer. Det handlar om allt från stora biografdukar till skärmar av olika storlek samt datorplattor och telefoner. Den filmtyp som har varit i specifikt fokus i detta projekt är det som brukar kallas för biografilm, det vill säga film som visas i det rum som går under benämningen biograf. Än mer precist så handlar det om mindre biografier som har fokus på "kvalitetsfilm" och inte primärt de kommersiellt inriktade biograferna med

många salonger, som också kallas för multiplex. Ett sätt att titta på film som barn av i dag, som redan har etablerats, har mindre vana av än tidigare generationer av barn. Det utbud av filmer som ingick i projektet var på förhand utvalt för att erbjuda barnen en såväl underhållande som estetisk upplevelse, samt en språkutvecklande filmupplevelse. En viktig aspekt av åskådarnas upplevelser är att de uppskattar filmen. Detta är viktigt för att de ska tycka att det är en rolig aktivitet, vilket är central förutsättning för lärande. Förskolebarns biografbesök är därmed både utformningen på aktiviteten (att gå bio) och innehåll (filmberättelsen och filmens estetiska uttryck). Filmer som barnen tycker är tråkiga eller ointressanta ger ingen god grund för vare sig uppföljning eller i förlängningen lärande. För pedagoger krävs det därför såväl att vara insatt i filmutbudet som att sträva efter ett barnperspektiv när det gäller att välja vilken film barngruppen ska se. Att prata om underhållning i pedagogiska sammanhang ligger i linje med grundtanken om att ta tillvara barns egna intressen i förskolans undervisning – underhållning och lärande är i detta sammanhang beroende av varandra.

Kognitivt inriktad filmteori har lyft fram kognitiva processer i form av tänkande i relation till filmtittande och tydligt visat att föreställningen om passiva åskådare/tittare är en myt. Åskådare är i stället högst aktiva med att tolka de olika audiovisuella sinnesintrycken och de olika berättarmässiga ledtrådarna i filmen. Med stöd av sinnesintryck och ledtrådar återskapar åskådarna berättelsen och gör den till sin egen tolkning av filmen. Men det är inte bara kognitiv aktivitet som sker vid filmtittande utan kognition och emotion samverkar hela tiden och känslor vägleder vårt tänkande och

hur vi tolkar berättelser⁷. Denna process är särskilt intressant i relation till filmtittande då den audiovisuella upplevelsen på ett direkt sätt aktiverar våra känslor, som bland annat glädje, upprymdhet, rädsla, skräck och sorg. Hur våra känslor och kognition aktiveras är till stor del likt hur andra människor reagerar, men det är också individuellt hur vi tolkar olika situationer. Detta är anledningen till att när vi diskuterar filmberättelser som vi har tagit del av så visar det sig ofta att våra tolkningar delvis skiljer sig åt. I vissa fall kan det också vara så att våra tolkningar skiljer sig fullständigt åt och frågan uppstår om vi har sett och pratar om samma film. En aspekt som förstärker den individuella variationen av hur åskådare tolkar filmer är det som brukar kallas för tycke och smak. Om åskådaren tycker att en film är bra eller dålig spelar roll för hur engagerad denne är i filmberättelsen.

I detta pedagogiska material kommer förskolebarns biografbesök och uppföljande aktiviteter på förskolan presenteras på tre olika sätt. För det första kommer det att visas hur film kan användas som ett pedagogiskt lärverktyg för att arbeta med lek och språkutveckling, något som ibland benämns som litteracitet och fångar in såväl semantisk (lära sig nya ord) som pragmatisk språkutveckling (hur man använder språket i praktiken så att det stämmer överens med sammanhanget). Men litteracitet har även kommit att få en utvidgad betydelse som beskriver hur man utvecklar domänspecifik förståelse för olika områden. Medielitteracitet är ett begrepp som beskriver de kunskaper och den förståelse som krävs för att förstå hur olika medier fungerar och kommunicerar. Även om begreppet fångar in allt från tryckta analoga medier till biograffilm och sociala

medier så har det idag främst kommit att användas för förståelse för digitala medier.

För att utveckla medielitteracitet i förskolan – här i form av filmlitteracitet – krävs en medieundervisning som är anpassad för yngre barn. Undervisningens innehåll utgår från särskilt utvalda filmer. Att göra ett urval av filmer bör baseras på vilken/vilka aspekter som pedagogen vill fokusera på för tillfället och som är anpassade efter de specifika aktiviteter och det lärande som är tänkt att uppnås. Barn i förskolan har i de allra flesta fall redan en vana av att titta på film och har redan utvecklat en begynnande förståelse för audiovisuellt berättande, vilket pedagogerna kan bygga vidare på i sin undervisning. Ett första steg på vägen för att lära sig om film som estetisk uttrycksform och att utveckla filmkunnighet eller medielitteracitet är att titta på olika typer av filmer för att bekanta sig med olika sätt att använda filmiska grepp och berätta en historia. Genre är det ord som används för att beskriva att filmer berättar olika typer av berättelser. Några av de vanligaste genrerna är komedi, drama, kriminal, spänning och skräck, melodram, romans och musikal. Alla genrer använder sig av berättarmässiga och estetiska kännetecken som kallas för genrekonventioner. Dessa konventioner används återkommande i film efter film och åskådaren lär sig känna igen vilken funktion de olika konventionerna fyller i filmer från samma genre. Att lära sig att känna igen genre- och berättarkonventioner stöttar åskådarens tolkningsförmåga, det vill säga möjlighet att förutsäga vad som kommer att ske i nästa i en filmberättelse. Barn lär sig dessa konventioner i tidig ålder och ofta på egen hand⁸.

⁷ Grodal, T. (2003). *Filmoplevelse: En indføring i audiovisuel teori og analyse*. Samfundslitteratur.

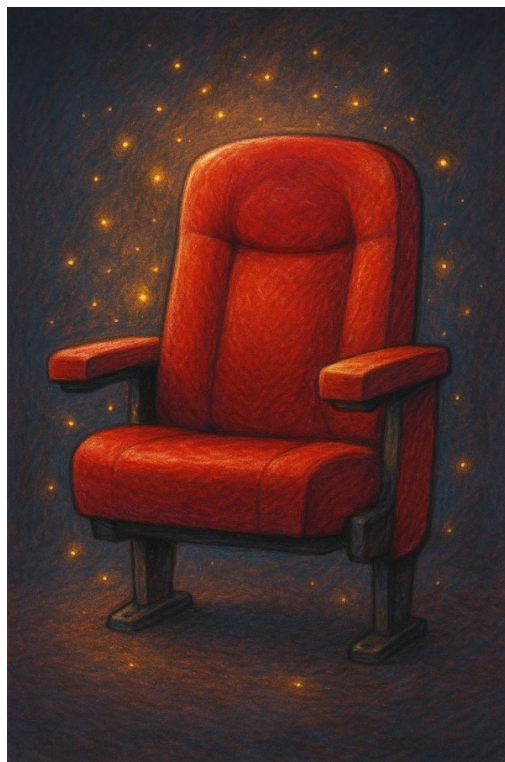
⁸ Bazalgette, C. (2010). Extending children's experience of film. I C. Bazalgette (Red.) *Teaching media in primary schools* (s. 35-45). Sage.

Att tänka i form av berättelser är ett centralt drag för oss människor för att skapa mening och förståelse om omvärlden⁹. Detta är lika aktuellt för de yngre barnen i förskolan. För att arbeta språkutvecklande i förskolan rekommenderar vi därför att ta avstamp i att prata om filmberättelsen i analytiska termer, både för att introducera nya termer och begrepp, men också för att utveckla en förståelse för filmberättelser på det som brukar beskrivas som en metanivå – det vill säga att samtidigt som man analyserar prata om hur det går till när man tolkar och analyserar och dessutom sätta ord på vad det är man lär sig.

En vidareutveckling av film- och medieundervisningen är att använda sig av ett begynnande kritiskt perspektiv tillsammans med de äldre barnen på förskolan för att diskutera på vilka sätt och varför vissa filmer är mer populära än andra. Men också för att resonera kring vad innehållet i berättelsen

förmedlar för idéer till åskådaren på ett anpassat sätt. Det kan exempelvis röra centrala och lite mer avancerade frågeställningar om värderingar i samhället, som synen på vad som är rätt och fel, könsroller och representation på film, maktförhållanden i barn- och vuxenperspektiv och mellan majoriteten och minoriteter i samhället.

Som en sammanfattande kommentar till denna inledande del av materialet finns det anledning att poängtera att användning av förskolebarns biografbesök som ett pedagogiskt verktyg är en komplex process där olika faktorer samverkar över tid. Detta kräver att pedagoger tänker igenom sitt upplägg och förbereder sig själva och barnen inför vad som komma skall. I nästa del av detta material kommer de teoretiska utgångspunkter som har presenterats här vara vägledande för de aktiviteter som presenteras som inspiration för den egna undervisningen.

⁹ Parry, B. (2013). *Children, film and literacy*. Palgrave Macmillan.

Del 2. Förslag på pedagogiska aktiviteter

Den här delen samlar konkreta idéer för hur biobesök kan förberedas, genomföras och följas upp i förskolans vardag. Utgångspunkten är att biografen erbjuder en gemensam kulturell upplevelse som kan tas tillvara didaktiskt, särskilt för att stödja barns språkutveckling, delaktighet och gemensamt meningsskapande. Förslagen bygger på erfarenheter från forskningsprojektet och på lekaktiviteter som pedagoger som deltog i projektet prövade och vidareutvecklade tillsammans med barnen. Aktiviteterna är ordnade i en ungefärlig tidsföljd, från förberedelserna före biobesöket, via själva besöket, till uppföljning i förskolan. Samtidigt är de tänkta som flexibla byggstenar snarare än som ett färdigt program. Barngrupper skiljer sig åt i storlek, ålder, språkliga förutsättningar, erfarenheter och dagsform, och samma film kan väcka olika reaktioner hos olika barn. Därför behöver innehåll och omfattning anpassas efter den egna gruppen. Det viktiga är inte att göra allt, utan att hitta arbetssätt som gör biobesöket begripligt, tryggt och meningsfullt, och som öppnar för samtal, lek och skapande där barnens egna tolkningar får ta plats.

1. Förberedelse av biobesöket

För att få ut så mycket som möjligt och grundlägga för att det didaktiska arbetet med förskolebarns biografupplevelser är det nödvändigt att förbereda barnen inför det stundande biografbesöket. En central anledning till förberedelse är att skapa en nyfiken förväntan hos barnen. Genom att prata om filmen och biobesöket i förväg får barnen möjlighet att fantisera, ställa frågor och bygga upp en positiv förväntan. Att

förbereda biobesöket kan även minska eventuella osäkerhetskänslor hos barnen, vilket på ett positivt bidrar till såväl barnens emotionella upplevelser av biografbesöket, som för deras känsla av trygghet, delaktighet och möjlighet att ta in filmens innehåll på ett fokuserat sätt.

Förberedelser är också helt nödvändigt att genomföra när det handlar om att bygga upp ett gemensamt ordförråd kring biobesök och filmtittande, vilket är särskilt relevant för barn som inte tidigare har varit på bio, eller som är i färd med att utveckla det svenska språket (exempelvis yngre barns generella språkutveckling och/eller barn med annat modersmål än svenska). Dagarna innan biografbesöket är det därför positivt om pedagogen (eller pedagogerna) som ska följa med gruppen förbereder barnen på vad som ska hända vid biografbesöket vid åtminstone ett par samlingar. På detta sätt kommer barnen att vara såväl emotionellt som språkligt rustade inför besöket. I nästa avsnitt presenteras tre förslag på upplägg på samlingar. Dessa förslag är tänkta som inspiration och en utgångspunkt, inte som en fast modell. Pedagogerna kan själva anpassa innehåll och arbetssätt utifrån barngruppens behov, förutsättningar och intressen.

Samling 1, innan biobesöket: Med fokus på känslor

Vid den första samlingen samlar ni de barn som ska följa med till biografen och gör en introduktion av vad som kommer att hända i anslutning till biobesöket. Då kan du som pedagog berätta att ni ska gå på bio, titeln på filmen som ni ska se och biografens namn. Det är positivt om du redan på detta stadium

kan visa någon eller några bilder från filmen och kanske även en bild på biografen. Detta brukar gå relativt lätt att hitta på internet. Att använda bilder är särskilt värdefullt eftersom det ger barnen något konkret att hålla fast vid innan upplevelsen. Bilder kan väcka nyfikenhet, skapa igenkänning och trygghet inför nya upplevelser. För de barn som ännu inte har ett stort ordförråd, eller som fortfarande inte har utvecklat det svenska språket blir bilder en brygga mellan ord och förståelse. Bilderna kan också fungera som gemensamma referenspunkter för barngruppen och alla barn kan titta, peka och kommentera även om språknivåerna skiljer sig åt. På detta vis bidrar bilder till att skapa delaktighet och ger barnen möjlighet att börja fantisera kring filmen redan innan biografbesöket.

Pedagogerna kan även fråga barnen hur många av dem som har varit på bio tidigare och ge dem möjlighet att berätta om sina tidigare erfarenheter. De barn som vill kan dela med sig av hur det går till på biograf och kan få berätta om vilken film de såg, vem de gick tillsammans med och hur det kändes att sitta i en biografsalong och titta på film. På detta sätt får gruppen olika perspektiv på vad ett biobesök kan innebära och barnen kan spegla sig i varandras berättelser. Som pedagog kan du också bidra med en egen minnesbild från när du själv var barn och gick på bio. Kanske minns du särskilt väl vilken film du såg, vem som följde med dig eller någon känsla som fastnat i minnet. Genom att dela något personligt visar du att en bioupplevelse kan vara både spännande, rolig och nervkittlande. Du ger barnen en modell för hur man kan berätta om egna upplevelser. Detta stärker barnens motivation att sätta ord på sina minnen och känslor, men det skapar

också en gemensam förväntan inför det stundande biobesöket.

Samling 2, innan biobesöket: Med fokus på språket

Syftet med den andra samlingen är att språkligt förbereda barnen inför biobesöket. Detta kan du som pedagog göra genom att tillsammans med barnen gå igenom hur ett ”traditionellt” biobesök brukar gå till, samt använda relevanta ord och begrepp och därigenom bygga upp gemensamma språkliga redskap inför den kommande biografupplevelsen. Du kan börja med att berätta vad som kommer att hända i kronologisk ordning: först visar ni biljetten, sedan går ni in i biosalongen och hittar era platser. När alla sitter i sina biostolar släcks ljuset, projektorns ljusstråle tänds och filmen börjar. Ofta inleds filmen med förtexter och avslutas med eftertexter. För att göra språket konkret för barnen kan du visa bilder på en biobiljett, en biosalong, en biostol, en filmduk och en projektor. Vid behov kan bildstöd eller TAKK (Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation) användas för de centrala orden, så att barn som behöver visuellt eller alternativt stöd ges möjlighet att följa med i samlingen och vara delaktiga¹⁰. När du samtidigt beskriver hela förloppet i ord och visar bilderna skapas en tydlig och gemensam förförståelse för situationen. Att på detta sätt arbeta med att introducera ett gemensamt ordförråd lägger grunden till att löpande återkomma till orden och begreppen både före, under och efter själva biobesöket. Orden och begreppen blir byggstenar i barnens språkbank och när de hör dem flera gånger i olika sammanhang får de möjlighet att befästa dem och börja använda dem själva.

¹⁰ Via denna länk går det att ladda ner en pekkarta med bilder och text om biobesök, producerad av Region Stockholm: <https://www.habilitering.se/kunskap-och-stod/material-att-ladda-ner---sok-sjalv/prata-om-biobesok/>

Samling 3, innan biobesöket: Med fokus på filmen

I den tredje och sista samlingen flyttas fokus från biografupplevelsen till den specifika film som ni ska se. Syftet med denna samling är att ge barnen en gemensam ingång till filmberättelsen och skapa förväntan och nyfikenhet på filmen. Vid denna samling kan du knyta an till filmen genom att tillsammans med barnen titta på en filmaffisch, som ofta går att hitta på internet. Affischen ger barnen tillgång till filmens bildspråk, färger och symboler och blir ett första möte med den historia som filmen berättar (hittar ni inte en affisch finns oftast andra bilder från filmen tillgängligt). Under samlingen kan du sätta ord på det ni ser och ställa öppna frågor som lockar fram barnens egna tankar, till exempel: Vad tror ni att filmen kommer att handla om? Vilka personer eller figurer tror ni är viktiga i berättelsen? Varför då? Var tror ni att berättelsen utspelar sig?

Att se en trailer för filmen, om en sådan finns tillgänglig, kan ge ytterligare underlag för att fördjupa samtalet. Pausa gärna då och då och ställ öppna frågor om vad det är ni ser. När barnen får spekulera och fantisera tillsammans aktiveras både deras språk och föreställningsförmåga. Det kan också vara värdefullt att introducera viktiga ord och begrepp kopplade till filmens innehåll, till exempel namn på huvudpersoner, särskilda platser eller återkommande föremål (det är en fördel om pedagogen har sett filmen innan eller har kännedom om berättelsen, men det är såklart inte ett måste). När barnen möter orden som de förknippar med filmberättelsen under själva filmvisningen blir igenkänningen större och upplevelsen mer begriplig. Om filmen bygger på en bok är det en god idé att läsa boken innan filmvisningen (boken

kanske redan finns på förskolan eller går att låna på bibliotek). Att ha läst berättelsen tillsammans med barnen inför biografbesöket öppnar upp för en bearbetning av ord och begrepp som barnen möter i berättelsen och som ni efter visningen kan fånga upp i efterbearbetningen av filmen. Under läsningen kan ni stanna upp vid centrala ord, förklara dem, men också att låta barnen återberätta det ni samtalat om med egna ord. På detta sätt kan de vara aktiva i att förutspå handlingen och bygga upp ett gemensamt ordförråd som de senare kommer att känna igen under filmvisningen.

Avsluta gärna samlingen med att prata om känslor och förväntningar genom att ställa öppna frågor som: Hur tror ni att det kommer att kännas att titta på filmen? Då får barnen möjlighet att uttrycka sina egna tankar och lyssna till andras funderingar, vilket skapar en gemensam förväntan inför visningen – och ger dem möjlighet att utveckla sitt språk och tänkande. Denna samling ger förutsättningar för att filmen återger en berättelse som barnen redan har en språklig och känslomässig relation till – vilket i sin tur ger en stabil grund för fördjupad förståelse och öppnar för vidare samtal och bearbetning efter att biobesöket har genomförts.

2. Äntligen – vi går på bio!

Vägen till biografen

Som vi redan har nämnt i inledningen till detta praktiska stödmaterial så startar ett biografbesök redan med resan till biografen. Att tillsammans i barngrupp ta sig till biografen innebär en positivt laddad resa som utmärks av förväntan inför den kommande biografvisningen. I många fall handlar det också om en lite längre resa än en vanlig utflykt och inte sällan så behöver man åka med kollektivtrafik. Att på detta sätt resa till platsen fungerar som ett första steg i

inramningen av biografupplevelsen, vilket bidrar till att höja den emotionella helhetsupplevelsen. Att se på film förknippas i vanliga fall med en lustfylld upplevelse, men att besöka en biograf är en särskild aktivitet som många yngre barn inte har tidigare erfarenheter av att göra. Det kan vara första gången som barnen går på bio och därför blir de förberedelser som vi har beskrivit i det tidigare avsnittet särskilt viktiga att genomföra för att barnen ska få ut så mycket som möjligt av besöket – både när det gäller den emotionella upplevelsen som möjligheten att lära sig något av biografbesöket.

Biobiljett: Den papperslapp man visar för att få komma in i salongen.

Biofåtölj/biostol: Den fällbara stol man sitter i inne i salongen.

Biograf/Bio: Platsen där man ser film.

Biografmaskinist: Personen som sitter i maskinrummet och kör filmen.

Biografsalong: Rummet där man sitter och tittar på filmen.

Eftertexter: Namnen på alla som har varit med och gjort filmen – visas i slutet av filmen.

Filmduk: Den stora skärm där filmen visas.

Förtexter: Namnen på filmen, rollfigurerna och de viktigaste personerna som har gjort filmen – visas i början av filmen.

Maskinrum: Rummet bakom salongen där personen som kör filmen sitter.

Projektor: Maskinen som visar filmen på duken.

Ridå: Det tygskynke som hänger framför duken och som dras undan när det är dags för filmvisning.

Figur 2: Förslag på bioord

Att använda bioord i anslutning till filmvisningen

För att arbeta pedagogiskt med språkutveckling ges nu tillfälle att repetera de biografbesöksord som ni introducerat i den andra förberedande samlingen och att förankra dem i de faktiska erfarenheter som barnen får genom att vistas i biografen och inne i salongen. I det praktiska

forskningsprojekt ”Förskolebarns biografupplevelser” satte vi samman en lista med ord som ni kan använda (se Figur 2). Ni kan givetvis tillföra egna ord till listan. Tänk dock på att inte introducera för många ord och begrepp på en och samma gång. Om ni hittar på egna ord utöver orden på listan kan ni exempelvis spara ord och termer till ett senare biografbesök med samma barn. Ett kreativt sätt att skapa ett pedagogiskt hjälpmedel för

att barnen ska stöttas att göra orden till sina egna och bli en del av deras ordförråd, är att skriva ut ett collage med bilder på orden som med fördel lamineras för att kunna återanvändas såväl på förskolan som inne i salongen. Detta gjorde pedagogerna på en förskola som ingick i projektet (se Bild 1). Innan visningen startade uppmärksammades bilderna tillsammans med barnen, och barnen fick möjlighet att peka, benämna och prata om det de såg. Samtidigt tittade de sig omkring i salongen och kopplade bilderna till sådant som fanns på plats, till exempel stolar,

duk och maskinrum, på ett sätt som vävdes in naturligt i situationen. Att se fönstret till *maskinrummet* längst upp i den bakre delen av *salongen* och tänka på och prata om att *biografmaskinisten* finns där inne och är den som sätter i gång *projektorn*, som i sin tur gör att ljusstrålen tänds och träffar *filmduken* när filmen startar är en mycket spännande upplevelse för barnen och något som är specifikt för att gå på *bio*. Den mjuka fällbara *biograffåtöljen* är också något som barnen tycker att särskilt spännande att sitta i inne i *salongen*.

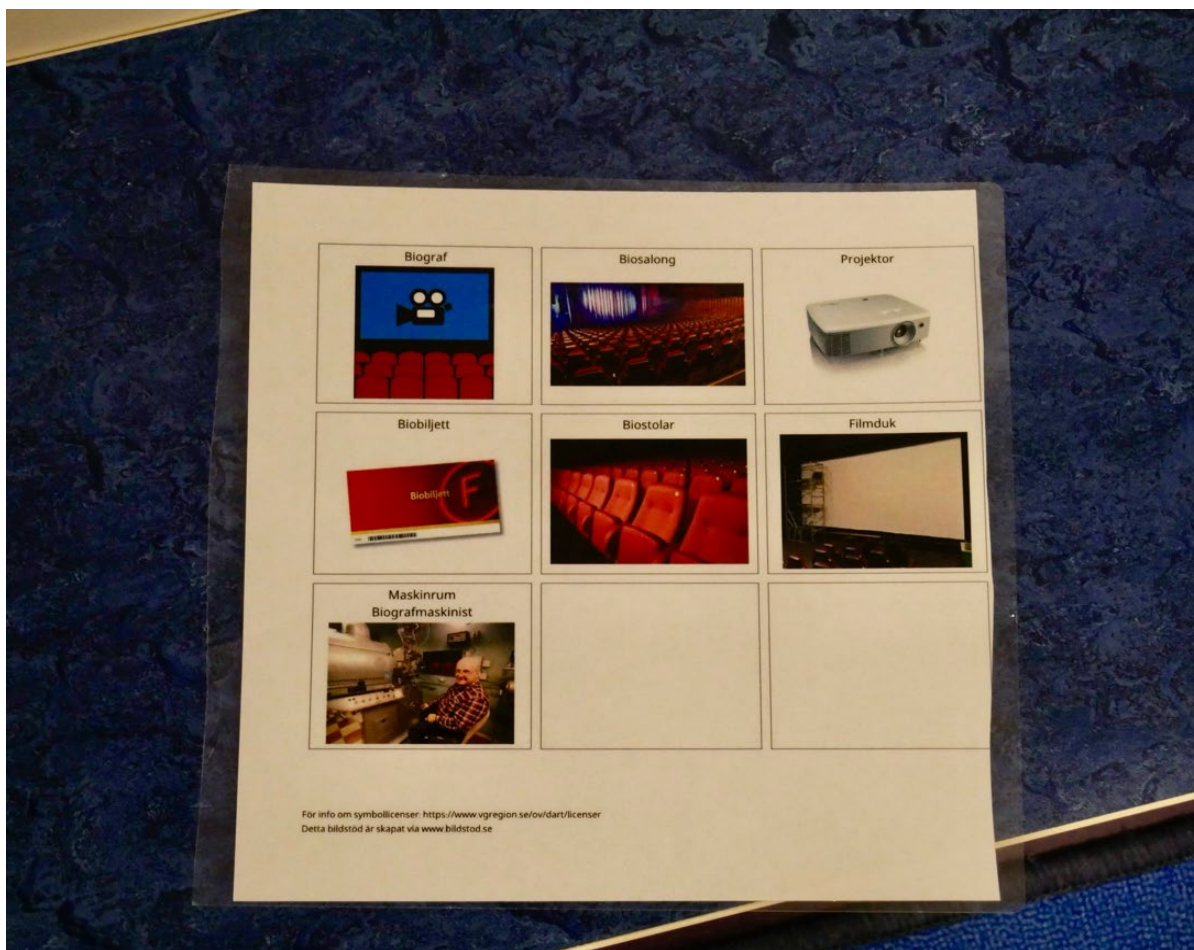

Bild 1. Bildstöd med bilder och bioord

3. Efter biobesöket – uppföljning och vidareutveckling

Ett biobesök är en stark gemensam upplevelse som kan väcka många olika tankar,

känslor och frågor hos barn. För att denna upplevelse ska få pedagogisk betydelse i förskolans vardag är det viktigt att den följs upp och utvecklas vidare i olika former. Uppföljningen ger barnen möjlighet att bearbeta det de har varit med om, sätta ord

på sina upplevelser och dela dem med andra. Samtidigt skapas förutsättningar för fördjupat lärande, där filmen inte stannar vid själva visningen utan blir en utgångspunkt för fortsatt samtal, lek och skapande. Uppföljningen är också viktig ur ett socialt perspektiv. När barn får återvända till en gemensam upplevelse tillsammans stärks känslan av sammanhang och gemenskap. Barnen får möjlighet att lyssna till varandras perspektiv, upptäcka att samma film kan upplevas på olika sätt och att alla upplevelser är giltiga. Detta kan i sin tur bidra till ökad empati, förståelse och delaktighet i barngruppen.

I denna del av materialet presenteras tre olika sätt att följa upp och vidareutveckla biobesöket i förskolan. Först behandlas uppföljning genom samtal i samling, där barnen tillsammans med pedagoger får möjlighet att prata om biografupplevelsen och filmen. Därefter beskrivs uppföljning genom lek och drama, där barnen ges möjlighet att återskapa, omforma och utforska filmen genom lekfulla uttryck. Slutligen behandlas uppföljning genom estetiska aktiviteter. Tillsammans erbjuder dessa arbetssätt olika ingångar till samma upplevelse och ger barnen rika möjligheter att utveckla språk, fantasi och gemensamt meningsskapande.

Samlingar med fokus på samtal

Nedanstående förslag på samlingar bygger på hur pedagoger i forskningsprojektet arbetade med samtal efter biobesöken och visar olika sätt att ta tillvara filmupplevelsen i förskolans vardag. Exempelen är tänkta som inspiration och kan anpassas efter barngruppens ålder, erfarenheter, intressen och hur barnen har upplevt filmen.

Samling med fokus på upplevelsen av biobesöket

Som en uppföljande aktivitet efter biobesöket kan det vara värdefullt att samlas och prata med barnen om deras upplevelse av att besöka en biograf. Det är en fördel om denna samling genomförs relativt snart efter filmvisningen, medan upplevelsen fortfarande är färsk i barnens minne. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att olika barngrupper har olika förutsättningar. Hur länge ett gemensamt samtal kan pågå, och på vilket sätt barnen deltar, beror på faktorer som ålder, gruppstorlek, tidigare erfarenheter och hur barnen har upplevt filmen.

Utgångspunkten för samtalet är att besöket är en gemensam upplevelse, men att barnens sätt att uppleva och tolka den kan skilja sig åt. Några barn kanske vill berätta mycket, andra mindre. Vissa fastnar vid detaljer, andra vid känslor eller stämningar. Alla dessa reaktioner är giltiga, och det finns inga rätt eller fel sätt att ha upplevt filmen. Pedagogens uppgift blir därför inte att styra samtalet mot en viss tolkning, utan att skapa utrymme för olika röster och perspektiv.

I samingen kan ni med fördel prata om själva biografupplevelsen i kronologisk ordning det vill säga i den ordning som händelserna faktiskt ägde rum. Samtalet kan börja med hur det var att komma fram till biografen, visa sin biljett och gå in i salongen. Därefter kan ni prata om hur det kändes att sätta sig i biograffåtöljen, vad som hände när ljuset släcktes och hur det var när filmen började och tog slut. Att återberätta upplevelsen steg för steg kan hjälpa barnen att strukturera sina minnen och skapa sammanhang i det de har varit med om. Genom att återvända till de bioord som ni tidigare har arbetat med förankras filmen i konkreta erfarenheter. Barnen kan till exempel få berätta om sin biobiljett, hur det kändes att sitta i biograffåtöljen, vilka regler

som gäller i en biosalong och var biografmaskinisten finns och vad denne gör. Dessa samtal kan fungera som en trygg ingång till filmen och ge barnen stöd i att sätta ord på sina upplevelser.

Genom att ställa öppna frågor och vara lyhörd för barnens initiativ kan samtalet utvecklas i den takt och riktning som passar gruppen. Ibland räcker ett kort samtal, ibland vill barnen stanna längre. Det viktiga är inte hur mycket som sägs, utan att barnen ges möjlighet att dela sina upplevelser och lyssna till andra i ett gemensamt sammanhang.

När samtalet har kommit i gång kan ni, om det känns naturligt för gruppen, försiktigt röra er mot mer abstrakta delar av upplevelsen. Det kan handla om att prata om känslor och stämningar som filmen väckte. Ni kan till exempel fråga hur det kändes när ljuset släcktes i salongen, eller vilka känslor som dök upp under filmens gång. Vissa barn kanske vill sätta ord på sina känslor direkt, medan andra behöver mer tid eller uttrycker sig på andra sätt. Det kan vara hjälpsamt att erbjuda ord som stöd, till exempel glädje, rädsla, förväntan, överraskning, spänning eller sorg, utan att barnen behöver välja något särskilt. Poängen är inte att alla ska känna likadant, utan att skapa ett gemensamt språk för att prata om olika upplevelser.

Samling med filmskapande i fokus

Detta förslag på en samling är inriktat mot de barn som har kommit lite längre i sin utveckling när det gäller att reflektera på ett metaperspektiv, det vill säga att kunna sätta ord på hur de själva tolkar det som de har sett. Förslaget utgår från en samling som en av de deltagande pedagogerna genomförde om filmen *Stora galaxer åter stjärnor* (2019) i forskningsprojektet. Pedagogerna förbereder sig genom att skriva ut stillbilder på de olika

huvudrollfigurerna i filmen. Under samlingen ställer pedagogen frågor om vilka rollfigurer som barnen kommer ihåg. Om barnen kommer ihåg figurer så tar pedagogen fram den bild som visar figuren (om barnen inte kommer ihåg kan pedagogen i stället visa en bild på en rollfigur och fråga om de kommer ihåg figuren och vad den heter). Med stöd av bilden får barnen prata om vad figuren gjorde i filmen och vilka känslor den kände i olika situationer. Pedagogerna ställer med fördel uppföljande frågor för att stimulera samtalet. Under samtalets gång kan pedagogen inflika frågor om hur och vad barnen kunde se eller höra i filmen samt hur figurerna visade att de kände vissa känslor. Exempelvis om musik och ljud förstärkte vad rollfigurerna gjorde, eller om ljud och musik gjorde att barnen kände någon särskild känsla. När de pratat färdigt om en figur kan pedagogen sätta upp bilden på en vägg framför barnen och fortsätta med nästa figur.

När de bilder som barnen pratat om sitter uppe på väggen kan pedagogen leda in samtalet på vem som har gjort filmen och vilka olika yrken som är inblandade i att göra film. Det finns en *regissör* som bestämmer hur filmen berättas och hur den ska ut, en *manusförfattare* som skriver filmberättelsen och vad figurerna ska säga (dialogen), en *filmfotograf* som filmar. Om det är en animerad film så finns det *animatörer* som ”tecknar” filmen. Den som skriver musiken till filmen kallas för *kompositör* och den som gör alla miljöljudd i filmen kallas för *ljuddläggare*. Alla dessa yrkesroller bidrar till det som kallas för filmens estetik, det vill säga det konstnärliga uttrycket som får oss att känna på särskilda sätt, samt bidrar till om vi tycker om en film eller inte. En uppföljande aktivitet som fördjupar förståelsen för film är att barnen själva får anta rollerna av filmskapare och få prova på de olika yrkesrollerna.

Samling med fokus på att förstå filmen tillsammans

Med de äldre barnen går det att genomföra en samling med fokus på hur filmen är berättad och hur vi tillsammans kan förstå det som visas och förmedlas. I en sådan samling ligger tonvikten inte främst på vad som händer i filmen, utan på hur berättelsen byggs upp och hur olika uttryck påverkar hur vi upplever och tolkar den. Detta kan fungera som en fördjupning av tidigare samtal och som en brygga vidare mot lek, drama eller andra skapande aktiviteter. Ni kan då ställa frågor om vad som kan vara speciellt med just filmberättande, till exempel om musik, ljudeffekter, berättarröst, och kanske till och med klippning och kameravinklar. Ni kan också prata om vad detta spelar för roll för

hur vi förstår vad som berättas i filmberättelser, samt vilka känslor som väcks hos barnen på grund av hur dessa berättartekniker används i filmen. Syftet är alltså inte att barnen genast ska förstå alla dessa begrepp, utan att uppmärksamma att film berättar på flera sätt samtidigt och att detta påverkar hur vi upplever och förstår berättelsen. För att samtalet om dessa lite mer komplexa frågor ska lyckas är det bra att utgå från barnens perspektiv och deras minnen av filmen de har sett. Här kan det återigen vara till stor hjälp att använda bilder från filmen, till exempel utskrivna stillbilder, som stöd för samtalet. Bilderna kan väcka igenkänning och fungera som en gemensam utgångspunkt även för barn som inte vill eller kan uttrycka sig så mycket verbalt. Ni kan också göra denna del av samtalet konkret genom att

fokusera på filmens huvudsakliga rollfigurer och ställa frågor som rör upplevelser av känslor som: Hur gjorde de i filmen för att visa att någon var glad, visa att någon var ledsen, göra filmen spännande, skrämmas lite? Det är viktigt att vara medveten om skillnaden mellan barn- och vuxenperspektiv när ni samtalar om filmen, och att anpassa samtalet efter just er barngrupp. Pedagogerna känner barnen bäst och har därför goda förutsättningar att avgöra hur djupt samtalet kan gå och vilka frågor som passar just den specifika barngruppen. Alla tolkningar av berättelser är subjektiva och utgår från den egna förståelsen av det som har setts, hörts eller upplevts. Detta gäller både barn och vuxna. Barn kan uppmärksamma andra detaljer än vuxna, lägga vikt vid andra delar av berättelsen eller reagera starkare på vissa känslor. Dessa perspektiv är lika giltiga och bör tas på allvar.

Ett illustrativt exempel hämtas här från en visning av filmen *Gruffalon* som var en av filmerna som barnen i projektet såg. I berättelsen följer åskådarna en liten mus som möter olika djur i skogen, djur som i vanliga fall skulle kunna äta upp musen. För att skydda sig hittar musen på en skrämmande figur, Gruffalon, och beskriver honom för de andra djuren på ett sätt som får dem att bli rädda och låta musen vara. Musen berättar till exempel om vassa tänder, fruktansvärda klor och skrämmande ögon, och varje gång förstärks berättelsen av hur musen uppträder lugnt och självsäkert. Först senare i berättelsen dyker Gruffalon oväntat upp på riktigt. Även då använder musen sitt språk och sitt sätt att uppträda för att vända situationen till sin fördel genom att få Gruffalon att tro att musen är farlig. När vi såg filmen tillsammans med barnen blev det tydligt att många av dem inte uppfattade att

musen medvetet hittade på att han skulle träffa Gruffalon för att lura de andra djuren. Flera barn tolkade berättelsen bokstavligt, som om musen hela tiden talade sanning. Detta är inte oväntat eller förvånande. Både boken och filmen bygger på en berättarform där det centrala inte sägs rakt ut, utan behöver förstås genom att läsa mellan raderna. För att förstå musens agerande krävs två förmågor som fortfarande är under utveckling hos förskolebarn. Den ena är det som kallas Theory of mind¹¹, det vill säga förmågan att förstå att andra individer kan ha tankar, avsikter och kunskaper som skiljer sig från ens egna. I *Gruffalon* handlar det om att förstå att musen vet att Gruffalon inte finns, samtidigt som de andra djuren inte vet det, och att musen använder denna skillnad i kunskap för att påverka dem. Den andra förmågan är inferens, alltså förmågan att dra slutsatser utifrån sådant som inte sägs eller visas explicit. I filmen ges flera subtila signaler som antyder att musen luras. Det kan handla om hur musen ler för sig själv, hur han ändrar tonfall när han berättar om Gruffalon, eller hur kameran dröjer vid musens ansiktsuttryck när de andra djuren blir rädda. Inget av detta sägs rakt ut, men tillsammans ger de ledtrådar till att musen har en plan. För yngre barn kan det vara svårt att uppmärksamma och tolka dessa visuella och verbala signaler. Att förstå berättelsen kräver att barnen både kan tolka karaktärernas intentioner och dra slutsatser utifrån små detaljer i bild, ljud och språk. I samtal med barnen blev det också tydligt att tolkningarna av musens agerande varierade. Vissa barn uppfattade musen som smart och modig, medan andra beskrev honom som elak och dum. Dessa barn reagerade på att musen skrämde de andra djuren utan att fullt ut uppfatta varför han gjorde det. För att förstå musens agerande som ett sätt att

¹¹ Meltzoff, A. (1999). Origins of theory of mind, cognition and communication. *Journal of Communication Disorders*, 32, 251-269.

skydda sig själv krävs att barnet kan sätta sig in i musens perspektiv och förstå hans intentioner i relation till de hotfulla situationer han befinner sig i. När denna förståelse ännu inte är fullt utvecklad blir det i stället konsekvenserna av handlingen – att de andra djuren blir rädda – som hamnar i fokus. Musens beteende tolkas då moraliskt snarare än strategiskt. Barnens olika reaktioner visar hur samma berättelse kan förstås på skilda sätt beroende på vilka

ledtrådar barnen uppmärksammar och hur de tolkar dem. För pedagoger innebär detta att barnens tolkningar, även när de skiljer sig åt, är meningsfulla och giltiga utifrån deras perspektiv. Genom samtal kan pedagogen hjälpa barnen att utforska varför musen agerar som han gör, vad de andra djuren tror och känner, och hur samma handling kan uppfattas olika beroende på vilken rollfigur man identifierar sig med.

Bild 2. Två barns biobiljetter från bioleken.

Att leka och dramatisera bio

En annan aktivitet som kan genomföras för att bearbeta biobesöket är att leka eller dramatisera bio. Hur biolekar genomförs kan naturligtvis varieras och anpassas efter barngruppens intressen, erfarenheter och dagsform. Leken kan också förändras från gång till gång och utvecklas över tid. I forskningsprojektet såg vi flera olika variationer av biolek, där barnen på olika sätt tog fasta på biografupplevelsen och gjorde den till sin egen genom lek.

Biolek med projektor

I en av de biolekar som genomfördes fick barnen börja med att rita egna biobiljetter (se Bild 2). Därefter hjälptes barn och pedagoger åt att förvandla rummet till en biografsalong. Ett lakan sattes upp på väggen för att fungera

som filmduk och stolar placerades i rader, som i en biosalong. Förberedelserna blev i sig en del av leken och gav barnen möjlighet att gemensamt återskapa biografmiljön. När rummet var färdigt fördelades rollerna i leken. Ett barn tog plats i kassan och sålde biljetter, ett annat barn fungerade som biografvaktmästare och tog emot biljetterna vid ingången. Två barn fick rollen som biografmaskinister, en särskilt populär uppgift, och ansvarade för filmvisningen. Övriga barn var publik. För att visa filmen användes en surfplatta som kopplades till en projektor, vilket gjorde det möjligt att projicera filmen på den egentillverkade duken. I den biolek som observerades visades samma film som barnen tidigare hade sett på biografen. *Rita och krokodilen* är en serie kortfilmer som fanns tillgänglig online på SVT Play vid tiden för projektet. Att återse

filmen i leken gav barnen möjlighet att återuppleva berättelsen i ett nytt sammanhang. Genom igenkänning av figurer, händelser och scener kunde filmen fungera som en gemensam referenspunkt i leken. Samtidigt skapades utrymme för barnen att på egna villkor bearbeta det de hade sett, pröva olika tolkningar och uppmärksamma detaljer som kanske inte stod i centrum vid det första biobesöket. Återupplevandet bidrog därmed till att fördjupa barnens förståelse av berättelsen och stärkte det gemensamma meningsskapandet i gruppen.

Biolek med drama

I en annan variant av biolek använde en pedagog en handdocka som gestaltades som någon som inte visste något om film eller biobesök. Genom handdockans frågor fick barnen möjlighet att förklara och sätta ord på sina erfarenheter. När dockan undrade vad en filmduk är, beskrev ett barn hur man hänger upp en duk på väggen och använder projektorn för att visa filmen. I denna sekvens rörde sig barnen tydligt i ett ”som är”, där de relaterade till sina faktiska erfarenheter av biografen och förklarade hur filmvisningen går till.

Samtidigt öppnade handdockan för ett ”som om”. När ett barn först konstaterade att rummet egentligen var en förskola och inte en biosalong, övergick hen direkt till leken genom att räcka över en låtsasbiljett till dockan. Därefter följde de andra barnen samma logik: alla låtsades visa sina biljetter, tog sina platser och deltog i iscensättningen av biografen. När handdockan frågade om filmen skulle börja markerade ett barn diskret tystnad genom en gest, vilket de andra barnen tog upp genom att viska ”tyst”. Här etablerades gemensamma biografregler genom lek.

När handdockan viskande frågade vad filmen handlade om svarade ett barn kort

”dinosaurier”, och leken övergick till dramatisering. Barnen gick frivilligt upp och spelade scener där en dinosaurie jagade en människa. Fler barn anslöt och leken utvecklades kollektivt. Genom handdockan ställde pedagogen både ”som om”-frågor som förde berättelsen framåt och ”som är”-frågor som knöt an till barnens erfarenheter av film. På så sätt växlade leken mellan fantasi och reflektion och gav barnen möjlighet att använda språk, kropp och gemensamma regler för att skapa mening tillsammans.

Uppföljning och bearbetning genom estetiska uttrycksformer

Bearbetning genom bild och skapande

Estetiska uttrycksformer kan vara särskilt värdefulla för att barn ska ges möjlighet att uttrycka sig i uppföljande aktiviteter, inte minst för flerspråkiga barn och för barn som ännu inte har ett utvecklat verbalt språk. Genom att rita, måla eller skapa med material får barn möjlighet att uttrycka minnen, tankar och känslor utan att vara beroende av ord. De estetiska uttrycken kan fungera som en brygga till samtal, där pedagoger kan sätta ord på det barnen visar i sina bilder och därigenom stödja både språkförståelse och språkutveckling. På så sätt skapas fler ingångar till delaktighet och meningsskapande i gruppen.

Ett enkelt sätt att följa upp biobesöket i nära anslutning till filmvisningen är att låta barnen rita varsin teckning utifrån vad de kommer ihåg från filmen. Genom individuella teckningar får barnen möjlighet att på sitt eget sätt återkalla scener, figurer eller känslor som gjort intryck. För vissa barn kan detta vara ett mer tillgängligt sätt att bearbeta upplevelsen än att delta i samtal, och teckningarna kan senare fungera som underlag för gemensamma samtal eller andra uppföljande aktiviteter.

Bild 3. Ett barns teckning av Gruffalon och musen.

Bild 4. Ett barns teckning av regnbågen och rollfigurerna i filmen *Stora galaxer äter stjärnor* med biostolar i förgrunden.

Ett annat sätt att bearbeta biografupplevelsen vidare är genom gemensamt bildskapande, där barnen tillsammans får skapa en miljö inspirerad av filmen. Genom att arbeta på en stor gemensam yta kan barnen återvända till filmens värld, minnas platser, figurer och händelser, och samtidigt uttrycka sina egna tolkningar. Ett sådant arbetssätt ger möjlighet att bearbeta upplevelsen med flera sinnen och kan passa barn som hellre uttrycker sig

genom bild och material än genom samtal. I forskningsprojektet genomfördes en sådan aktivitet på en av förskolorna. I ateljén spändes ett stort papper upp över ett långt bord, så att barnen kunde sitta runt om och arbeta tillsammans. Barnen målade med penslar och färg och skapade träd, djur och andra miljöer som de kände igen från filmen *Gruffalon*. Färgvalen tog ofta sin utgångspunkt i filmens uttryck, med mycket grönt, brunt

och blått, men barnen var fria att använda färger på det sätt de själva önskade. För att ge arbetet ytterligare en dimension fick barnen även tillgång till lim och naturmaterial, till exempel kottar som de tidigare hade plockat i skogen nära förskolan. Dessa fästes på målningen och bidrog till variation och struktur i det gemensamma bildskapandet. Under arbetets gång deltog pedagogerna genom att ställa öppna och stöttande frågor som knöt an till filmen och till det barnen målade. Om barnen ville kunde pedagogerna också ge förslag på vad som gick att utveckla vidare i bilden, utan att styra innehållet. Långsamt växte en flera meter lång målning fram, fylld med motiv från filmen men också med inslag som barnen själva ville lägga till. Barnen deltog på olika sätt och under olika lång tid. Vissa var engagerade under större delen av aktiviteten, medan andra deltog mer försiktigt eller kortare stunder. Detta varierande deltagande sågs som en del av

processen och gav barnen möjlighet att närma sig upplevelsen på sina egna villkor.

På en av förskolorna valde pedagogerna att arbeta vidare med biografupplevelsen genom collagearbete. Inför aktiviteten hade pedagogerna skrivit ut stillbilder från de två filmerna de hade sett (*Gruffalon* och *Rita och krokodil*) med både rollfigurer, miljöer och scener som barnen kunde känna igen. Bilderna användes som utgångspunkt för ett gemensamt skapande där barnen fick möjlighet att bearbeta filmen visuellt. Barnen arbetade med papper, saxar och lim och fick själva välja vilka bilder de ville använda. Vissa barn klippte ut enstaka figurer och placerade dem på pappret, medan andra kombinerade flera bilder och skapade egna collage som knöt an till filmens berättelse. I några fall utvecklades collage till nya berättelser, där bilder från olika delar av filmen sattes samman på nya sätt. Några barn klistrade även in biobiljetter från visningen som fanns kvar på förskolan.

Bild 5. Collage av bilder från filmerna som barnen sett och en biobiljett

Estetisk bearbetning genom musik, dans och rörelse

Musik och ljud spelar en central roll i filmberättande och påverkar i hög grad hur vi upplever stämningar, händelser och känslor i en film. Genom att arbeta vidare med att lyssna på musik och ljud kan barnen i förskolan få möjlighet att återknyta till bioupplevelsen och bearbeta filmen på ett kroppsligt och känslomässigt plan. Filmens ljudvärld blir då en viktig del av det gemensamma meningsskapandet.

I en sådan uppföljningsaktivitet kan pedagogerna låta barnen lyssna på musik som förekommer i filmen eller som påminner om filmens uttryck. Barnen kan få uppleva hur olika musikstycken väcker olika känslor och hur kroppen spontant vill röra sig på olika sätt beroende på tempo, styrka och stämning. Rörelsen kan vara fri och lekfull, till exempel genom att barnen rör sig långsamt till lugn musik eller mer kraftfullt till musik som upplevs som spännande eller dramatisk.

Det är samtidigt viktigt att vara medveten om att det inte alltid går att hitta eller använda just musiken från den film som barnen har sett. I sådana fall kan pedagogerna i stället

välja annan filmmusik med liknande stämning. Genom att lyssna tillsammans kan barnen få fundera över vilken känsla musiken förmedlar och vad de tror att kompositören vill att publiken ska känna. Samtalet kan till exempel handla om huruvida musiken låter glad, lugn, spännande eller lite läskig, och i vilka typer av filmscener den skulle kunna passa.

Genom att knyta musiken till minnen av filmen kan pedagogen ställa enkla frågor som: När i filmen hördes musiken? Hur kändes det då? Vad hände i berättelsen när musiken lät så här? På så sätt kopplas lyssnandet till barnens egna upplevelser av filmen.

Dans och rörelse kan fungera som ett sätt för barnen att uttrycka sådant som är svårt att sätta ord på. För vissa barn blir kroppen ett sätt att visa hur filmen kändes, snarare än vad som hände. Pedagogens roll är att skapa en trygg ram, uppmuntra olika sätt att delta och sätta ord på sambandet mellan musik, rörelse och filmens berättelse. På detta sätt får barnen möjlighet att bearbeta bioupplevelsen genom lyssnande, känslor och kroppsligt uttryck, i en form som är tillgänglig för barn i olika åldrar och med olika språkliga förutsättningar.

Bild 6. En egenskapad biobiljett är bra att ha i bioleken.

Avslutande ord

Biobesöket är i grunden en gemensam kulturell händelse, men det är i förskolans fortsatta arbete som upplevelsen kan få djup och varaktighet. De förslag som presenterats i materialet är inte tänkta som ett program som ska följas steg för steg, utan som didaktiska byggstenar att pröva, kombinera och anpassa. Barngrupper ser olika ut, filmer väcker olika reaktioner och förutsättningarna i verksamheten varierar. Det viktiga är därför inte att göra allt, utan att skapa en röd tråd där

biobesöket blir begripligt och där barnens egna initiativ, tolkningar och uttryck tas tillvara. Vår förhoppning är att materialet kan fungera som stöd i att planera och genomföra biobesök som inte stannar vid själva visningen, utan blir en levande del av förskolans undervisning. Tillsammans i biomörkret kan film bli en gemensam erfarenhet att tänka med, leka med och samtala om, och en utgångspunkt för språk, fantasi och meningsskapande som fortsätter långt efter att ljuset i salongen har tänts igen.

Tack!

Vi vill rikta ett varmt tack till alla som deltog i forskningsprojektet!

Tack till alla barn som delade med sig av sina upplevelser, tankar och tolkningar av filmerna och tack till pedagogerna som med engagemang och professionalitet planerade, prövade och vidareutvecklade aktiviteterna.

Slutligen vill vi tacka Folkets Bio Göteborg (Maria Nordqvist och Birgitta Sollenberg), förskoleförvaltningen i Göteborgs stad (Maria Björklund och Annica Grimmbråten) och de volontärer och biografmaskinister som tog emot barngrupperna och bidrog till att göra biobesöken roliga, välkomnande och minnesvärda.

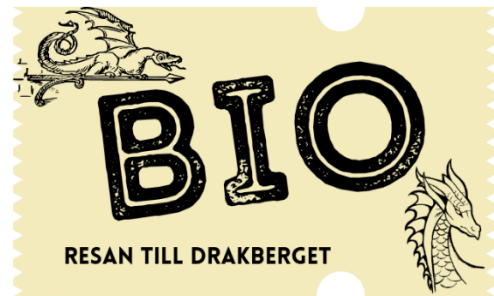

KLIPP UT BIOBILJETTERNA FÖR ATT LEKA BIO

BIO

UTFLYKTEN TILL MÅNEN

BIO

RESAN TILL DRAKBERGET

BIO

SUPERHJÄLTARNAS STAD

BIO

DEN MAGISKA SNÖKRISTALLEN

BIO

DEN MYSTISKA PORTEN

BIO

DEN TOKIGA KANINEN

BIO

BARNEN SOM RÄDDADE VÄRLDEN

BIO

DAGEN DÅ ALLA BLEV OSYNLIGA

BIO

DINOSAURIERNAS RIKE

BIO

BARNEN SOM LÄRDE SIG FLYGA

